

ДО 2025 ГОДИНА ВСИЧКИ ПОТРЕБИТЕЛИ НА ЕЛЕКТРОЕНЕРГИЯ ТРЯБВА ДА ИЗЛЯЗАТ НА СВОБОДНИЯ ПАЗАР

До края на 2025 година всички потребители на електроенергия ще се снабдяват по свободно договорени цени. Това предвиждат ангажиментите на страната ни в изпълнение на нормативните изисквания на Европейския съюз. С оглед поетапното преустановяване на хибридният модел на електроенергийния пазар и мерките за защита на уязвимите потребители, с промени в Закона за енергетиката от 1 юли 2020 година на свободния пазар трябваше да излязат всички небитови потребители, които са присъединени към разпределителната мрежа на мощност от 30 и повече kV, както и домакинствата, които са присъединени на 50 и повече kV. Създалата се безпрецедентна ситуация с мерките за ограничаване разпространението на COVID-19 отложи мярката за 1 септември 2020 година заради невъзможността текстовете, които уреждат промяната, да бъдат подложени на обществено обсъждане и дебатирани в Народното събрание.

Реформата цели да ускори развитието на конкурентен енергиен пазар, интегриран към общия европейски електроенергиен пазар, да стимулира енергийната ефективност и по-широкото използване на ВЕИ сред потребителите.

По данни на КЕВР през 2018 година в електроенергийния пазар регулираният дял е 38 %. Пазарът на дребно на електрическа енергия в България е частично либерализиран. От 2007 г. всички крайни клиенти могат да купуват електрическа енергия по договорени цени като свободно избират своя доставчик. Освен това, за определена категория крайни клиенти, в това число и битовите, е осигурена възможност да купуват електрическа енергия по регулирани цени от краен снабдител за съответната територия.

От 01.09.2020 г. се предлага по-малките промишлени и по-големите битови потребители да купуват електроенергия по свободно

договорени цени от борсовия пазарен оператор. Това е следващата стъпка в процеса на пълна либерализация на електроенергийния пазар.

Разграничението за потребителите ще се определя на база присъединена към електроразпределителната мрежа мощност. За бизнес-клиентите граничният показател е равна и по-голяма от 30 kW присъединена мощност, а за домакинствата – равна и по-голяма от 50 kW. С цел да няма спекулации ще се отчетат данни за присъединените капацитети към 1 януари 2020.

Друга подготвяна стъпка за ускоряване на либерализацията на свободния пазар на електроенергия е свързана с нормативни промени в правилата за търговия с електрическа енергия, с които ще се задължат и производителите от възобновяеми източници и тези с високо ефективно комбинирано производство с обща инсталирана мощност от 1MW до 4MW да продават цялото произведено количество енергия на различните сегменти на организирания борсов пазар.

Следващите стъпки, които предстоят до края на 2025 г., когато всички потребители трябва да се снабдяват с електроенергия от свободния пазар, ще бъдат съпроводени от мащабна комуникационна и информационна кампания. Въпросът е особено чувствителен от социална гледна точка и Министерство на енергетиката съвместно с МТСП изработват механизъм за защита на уязвимите групи потребители.

Търсят се възможности, чрез въвеждане на някакъв вид регулация върху търговците, да се осигури равнопоставеност при сключване на договор между тях и потребителите. Обмисля се КЕВР да разработи платформа за сравнение на офертите на търговците на електроенергия, която да улеснява потребителите в избора им на доставчик.

НЕОБХОДИМИ МЕРКИ ЗА ЗАЩИТА НА УЯЗВИМИТЕ ПОТРЕБИТЕЛИ ПРИ ВЪВЕЖДАНЕ ПЪЛНА ЛИБЕРАЛИЗАЦИЯ НА ПАЗАРА НА ЕЛЕКТРОЕНЕРГИЯ ДО 2025 ГОДИНА

Статия на Петър Кисьов - експерт в Енергийна агенция - Пловдив

Домакинствата в България са изправени пред нова реалност - плавен преход към пълна либерализация на електроенергийния пазар и премахването на регулираните тарифи за електроенергия. В началото на либерализацията в регулираната цена за бита ще се включи минимален процент от борсовата цена, а последствие делът на пазарната съставка постепенно ще се увеличава.

Енергийната бедност е различен феномен във всяка страна от страните в Европа и се нуждае от различни решения. Най-често тя се свързва със следните 3 индикатора - 1) ниски доходи на домакинствата, 2) висока (потенциално висока) цена за отопление и 3) ниски нива на енергийна ефективност на жилищата и на системите за отопление.

Самата енергийната бедност е сложен феномен, за чието справяне няма еднозначно решение. В България ситуацията може да бъде очертана така:

1) жилищните сгради са с нисък клас на

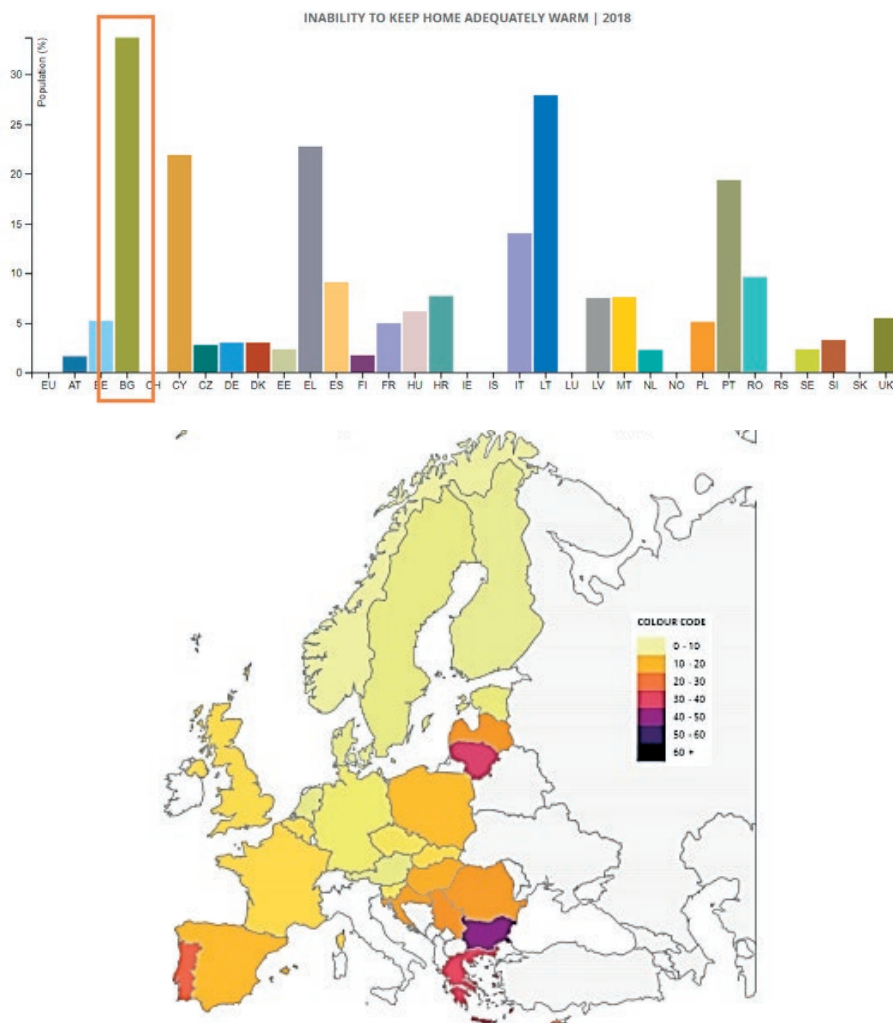
енергийна ефективност, което води до невъзможност за постигане на необходимото ниво на битови енергийни услуги;

2) използва се остарял, неефективен модел на отопление - водещ до потенциално високи разходи за отопление и до замърсяване на въздуха, чрез горене на сурова дървесина и въглища;

3) ограничени познания за потреблението на енергия, ползите от модерните съоръжения и др.

За илюстриране мащаба на проблема може да се произходи от три типа налични статистики за България:

1) **Невъзможност за адекватно отопление на дома** - самоотчитащ се индикатор от Евростат - базиран на SILC, 33,7 % от населението в България отговаря, че не може да поддържа достатъчен топлинен комфорт в своето домакинство, в сравнение със 7.4 % средно за ЕС-28.

2) Бенефициентите на програма „Целева помощ за отопление“ – между **210 до 250 хил. семейства**

3) Механизъм за защита на „уязвимите клиенти“ – около **500 хил. семейства**

По-конкретно, бе необходимо да се поставят национални цели по отношение на борбата с енергийната бедност, в т.ч. идентифицирането на конкретен брой енергийно бедни и времеви диапазон за смекчаването на проблема.

Целите, които си поставя България в Интегрираният план в областта на енергетиката и климата, използвайки системата за социално подпомагане са:

СЪЩЕСТВУВАЩИТЕ ПРАКТИКИ И НАБЕЛЯЗАНИТЕ МЕХАНИЗМИ

Основавайки се на енергийния договор от Лисабон и приемането на Третия енергиен пакет, страните членки се задължиха да предприемат адекватни мерки за защита на уязвимите потребители, в резултат от либерализацията на електроенергийния пазар. За целта пакетът Чиста енергия за всички европейци изискваше от страните членки да **припознаят енергийната бедност** в интегрирания план в областта на енергетиката и климата и създадат мерки за справяне с нея.

- осигуряване адекватна защита за енергийно бедните лица с предоставяне на целеви помощи за отопление;
- прилагане на механизъм за защита на уязвимите клиенти при стартиране на процеса към пълна либерализация;
- обновяване на сградния фонд;
- повишаване на енергийната ефективност при уязвими клиенти, включително домакинства, засегнати от енергийна бедност.

ИДЕНТИФИЦИРАНИТЕ МЕХАНИЗМИ ЗА СМЕКЧАВАНЕ НА ЕНЕРГИЙНАТА БЕДНОСТ

Програма „Целева помощ за отопление“

Предоставяне на социална помощ за отоплителни нужди. По официални данни на Агенцията за социално подпомагане от 206 хил. до 260 хил. домакинства получават помощи за отопление. Това води до изразходването на около 75 млн. лева годишно за доходно и енергийно подпомагане на уязвими домакинства.

Механизъм за защита на уязвимите клиенти

„Уязвими клиенти“ са битови клиенти, в чиито обекти, снабдявани с електрическа енергия, живеят лица, които поради възраст, здравословно състояние или доход са в риск от социално изключване във връзка със снабдяването и потреблението на електрическа енергия. Ползват мерки за социална защита за осигуряване на необходимите им доставки на електрическа енергия.

ВЪЗМОЖНОСТИТЕ ЗА ЗАЩИТА НА УЯЗВИМИТЕ ГРУПИ В КОНТЕКСТА НА ПРЕДСТОЯЩАТА ПЪЛНА ЛИБЕРАЛИЗАЦИЯ НА ПАЗАРА НА ЕЛЕКТРОЕНЕРГИЯ

Сериозността и дълбочината на проблема, и необходимостта от защита на енергийно уязвимите потребители налагат реализирането на нови механизми, схеми и политики. Целта е създаването на условия за потребителите да:

- повишат енергийната си ефективност;
- произвеждат и потребяват собствено електрическа енергия от ВЕИ;
- продават електрическа енергия;
- се организират в енергийни кооперативи, използват услугите на агрегатор и др.

Възможности на национално ниво

Енергийната система на ЕС е в състояние на дълбока промяна – необходим е преход от големи енергийни системи към децентрализирано производство на електроенергия от ВЕИ. Общата цел за

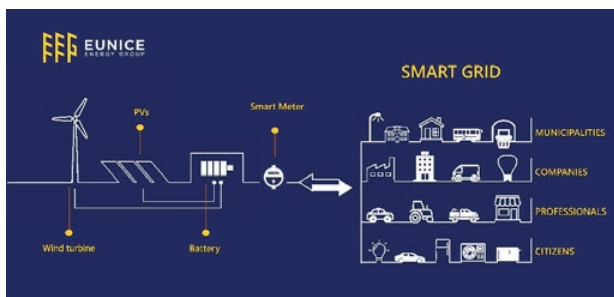
декарбонизацията на енергийната система създава нови възможности и предизвикателства за участниците на пазара. Новите технологични разработки позволяват много на брой форми за директно участие на потребителите, в т.ч. и на „уязвимите групи“. Те не само ще имат възможност, а е реално необходимо да бъдат поощрени да участват в енергийния преход, управлявайки потреблението си и осигурявайки енергийно ефективни решения. Това все още не е законодателно уредено, но органите, формиращи енергийната политика, работят за предприемане в къс срок на адекватни мерки.

Страната ни се готви за създаване на нужното законодателство, което да е в унисон със съвременните тенденции за електрификация, декарбонизация и децентрализация. Тези промени ще наложат двупосочното използване на мрежата от множество потребители.

1. ВЪВЕЖДАНЕ НА АДЕКВАТНО ЗАКОНОДАТЕЛСТВО ЗА ЕНЕРГИЙНИТЕ КООПЕРАТИВИ

Една от първите стъпки в тази посока е въвеждането на необходимото законодателство и правила за създаването и оперирането на енергийните кооперативи. Това ще даде възможност на групи от потребители да произвеждат, съхраняват и отдават един на друг възобновяема енергия, да инвестират в подобна инфраструктура, както и да имат възможност да получават грантове, напр. в случая на уязвимите групи.

„Енергийната общност е партньорство между различни видове енергийни потребители и организации, които произвеждат, консумират и споделят необходимата енергия между членовете на общността. В глобален мащаб това развитие може да се разглежда като „енергийна демокрация“, която позволява осигуряването на адекватно енергоснабдяване между потребителите по устойчив и достъпен начин, и следователно разрушава традиционната връзка между отделния потребител на енергия и монополистичния енергиен доставчик.“

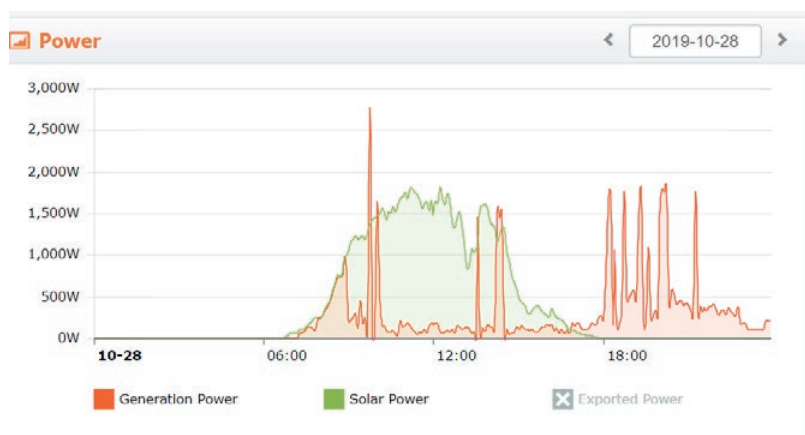
При въвеждането на законодателство за Енергийните кооперативи (ЕК) е също така необходимо да се предоставят права за:

- привличане финансиране за инвестиции за реализиране на ВЕИ инсталации (PV, малки вятърни турбини, биогаз инсталации, когенерации и др.) - т.е. енергийни кооперативи от уязвими групи да могат да получават грантово финансиране.
- развиване на дейности по подкрепа на уязвимите групи за борба с енергийната бедност, като предоставяне на възобновяема електроенергия, възможност за нет-метъринг, мерки за подобряване на енергийната ефективност и др., които водят до намаляването на потреблението в домакинствата.

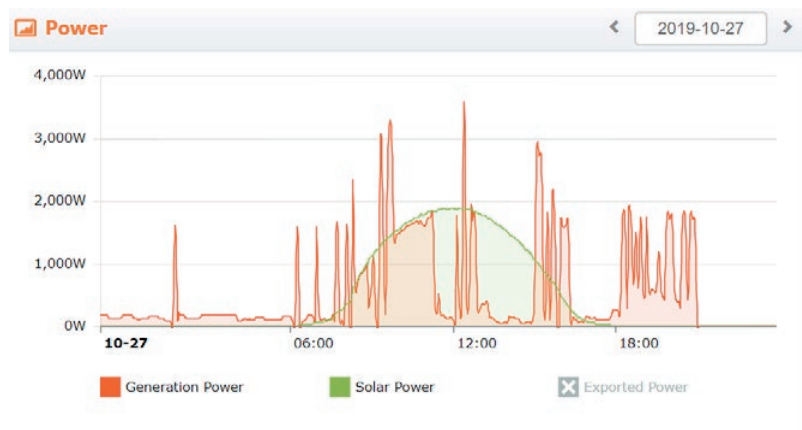
2. ВЪВЕЖДАНЕ НА НЕТ-МЕТЪРИНГ СХЕМА ЗА ДОМАКИНСТВАТА ЗА ИНСТАЛАЦИИ ДО 6 kWp ИЛИ ДО 50 % ОТ ИНСТАЛИРАНИЯ КАПАЦИТЕТ ПРИ ПОНЕ 40 % ДЯЛ НА ДИРЕКТНАТА КОНСУМАЦИЯ

Друго основно средство да смекчаването на енергийната бедност и последващото масово проникване на PV технологията, независимо от постоянно намаляващите цени, е приемане на законодателство, ориентирано към интересите на потребителя. Преди всичко за третиране на количеството електрическа енергия, което не е използвано за собствено потребление, т.нар. излишък.

Разглеждайки дневния профил на 2.7 kWp PV инсталация, реализирана в среднестатистическо българско домакинство, виждаме, че огромен дял от произведената PV енергия не успява да се консумира директно. Без наличието на подходяща схема за управление и система за съхранение на енергията (CSE), т.нар. излишък е необходимо да се върне в мрежата. Ако не се върне в мрежата остава една неоправдана загуба.

Директна PV консумация от 2.7 kWp инсталация - делничен ден

Директна PV консумация от 2.7 kWp инсталация

Легенда: червена линия - консумация, зелена линия - производство

Детайлен мониторинг, реализиран в 4 сградни PV инсталации (2.70 kWp PV система + 9.6kWh LiFePO4 батерия, с 5 kW хибриден инвертор) по проект PV-ESTIA¹, демонстрира, че средните годишни нива на директна PV консумация от 4 броя PV системи с капацитет от 2.7 kWp, разположени в ЮЦР, през 2019г. е 50.2 %. От данните от мониторинга следва да заключим, че половината от енергията не може да се изконсумира директно и следва да се върне в мрежата. Така функционираща схемата поражда финансов дисбаланс между закупена и продадена енергия, а и е свързана с административни бариери по осчетоводяване на прихода, което прави схемата и PV инсталациите трудно приложими, особено за уязвимите потребители. Ето защо е целесъобразно пълното въвеждане на схемата нет-метеринг за всички потребители, което ще повлияе положително и върху уязвимите групи, при инсталации до 6 kWp или до 50 % от инсталирания капацитет при поне 40 % директна консумация. Възможно е да се разгледа и нет-метъринг схема с въвеждането на приемлива такса за мрежовите услуги, например до 60 лв. на година.

При въвеждането на схемата ще се позволи на потребителите да акумулират значителна част от потребната електроенергия и да използват това електричество по всяко време в рамките на една година, а не в моментите на нейната генерация, което ще им осигури независимост и ще ги предпази от енергийна уязвимост.

3. ВЪВЕЖДАНЕТО НА ВИРТУАЛЕН МЕТЪРИНГ ПОД ФОРМАТА НА ЕНЕРГИЙНИ КООПЕРАТИВИ

Голяма част от сградния фонд в България, както и съществуващото законодателство за Етажната собственост, са бариера пред реализирането на покривни PV системи за собствено генериране на енергия. Особени затруднения възникват в градската среда, където в новите сгради липсва достатъчна площ за инсталирането на PV инсталации за всички нейни потребители. Това налага осъвременяване на съществуващото законодателство за виртуален метъринг, който евентуално да се превърне във виртуален нет-метеринг. Наличието на подобна практика ще повлияе положително и върху уязвимите групи.

В Литва вече действа законодателство, което позволява дялова инвестиция в енергийни кооперативи, реализиращи мащабни PV проекти с индивидуален капацитет, задоволяващ нетната годишна консумация на потребителя,

като единственото условие е те да заплащат минимални такси за мрежови услуги. Подобен мащабен подход позволява минимизиране на капиталовите и експлоатационните разходи, намалява бюрократичните стъпки за реализирането на собствена покривна инсталация и води до енергийна независимост, която е предпоставка за смекчаването на енергийната уязвимост.

В законодателството на Гърция по отношение на енергийните кооперативи също се дава възможност за виртуален нет-метъринг за уязвимите групи. Единственото условие е, тази разлика да не се компенсира, ако годишното производство от PV инсталация надвишава годишната електроконсумация на домакинството.

Въвеждането на законодателни и регулативни промени, позволяващи нет-метъринг и виртуален нет-метеринг ще улеснят реализирането на предложените подходи. Това е огромна предпоставка за много по-широкото и ускорено внедряване на ВЕИ в бита. Така ще се повлияе смекчаващо и върху енергийната бедност. Т.е. предвидените в набелязания план за защита на уязвимите групи средства за 500 000 домакинства, които безвъзмездно да получават 100 kWh или 150 kWh електроенергия в рамките на 5 години, да бъдат инвестирани за целево обединение в енергийни кооперативи и изграждането на децентрализирани ВЕИ инсталации, които да покриват известна част от базовата консумация, или да се предоставят като грантове за реализирането на подобни инсталации. Проектите могат да получат допълнително финансиране от Задължените лица по схемата за задължения за енергийни спестявания и Кохезионните фондове.

4. ПРЕСТРУКТУРИРАНЕ НА ПРОГРАМА „ЦЕЛЕВА ПОМОЩ ЗА ОТОПЛЕНИЕ“ ОТ ПРОГРАМА ЗА ПРЕДОСТАВЯНЕ НА ДОХОДИ В ПРОГРАМА ЗА СМЕКЧАВАНЕ НА ЕНЕРГИЙНАТА БЕДНОСТ

Така опериращата програма прилича повече на програма за предоставяне на доходи, а не на програма за справяне с енергийната бедност. За да бъде истинска програмата за борба с енергийната бедност, е необходимо тя да води до подобрения на енергийната ефективност, като се следят определени енергийни индикатори – консумация, ниво на ЕЕ и др.

¹ <https://www.pv-estia.eu/>

За целта предлагаме:

1. Търсенето на решения за постигане на устойчиви резултати - приоритетно пренасочване на средства от други финансови механизми с цел замяна на отоплителните съоръжения в домакинствата - бенефициенти по програмата (по примера на ОПОС - Чист въздух) и повишаване на енергийната ефективност в тях, така че ефективно да се използват модерни горива или др. модерни форми на отопление.
2. Търсене на възможности за кръстосано подпомагане/ финансиране от схемата от Задължените лица по Схемата за задължения за енергийни спестявания.
3. Въвеждане на критерий за допустимост за участие при използването на уред с висока енергийна ефективност (при наличието на условията по т.1).
4. Регулярно повишаване на осведомеността на бенефициентите - НОРВЕЖКИ ФИНАНСОВ МЕХАНИЗЪМ или др.

Реализирането на подобен устойчив подход в дългосрочен план ще може да позволи намаляването на годишната субсидия в резултат от подобрената енергийна ефективност или до разширяването на кръга от бенефициенти, запазвайки същата финансова стойност на програмата.